

Н.І. Строченко, к.е.н. доцент, Сумський національний аграрний університет

У статті проаналізовано стан ринку праці Сумської області протягом 2007-2011 років та визначено основні проблеми, що заважають стабілізації його діяльності. Окреслено ряд заходів направлених на вирішення проблем, що стримують розвиток регіонального ринку праці.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Питання зайнятості та безробіття населення завжди залишаються ключовими в процесі регулювання соціально-трудових відносин. Крім того, в країнах, економіка яких функціонує на ринкових засадах, сам факт безробіття розглядається як природне явище. Загально визначено, що межі природного безробіття при якому державна економіка може "безпечно" функціонувати є на рівні 4-5% [1]. За даними Головного управління статистики в Сумській області у 2011 році рівень безробітного населення (у віці 15 – 70 років), визначеного за методологією Міжнародної організації праці становив 9,1%, що є більшим від загальнодержавного показника – 7,9%[2]. Тому одним з найважливіших напрямків державного регулювання є вивчення стану діяльності ринку праці та відповідне регулювання попиту та пропозиції на ньому.

По своїй суті ринок праці є системою суспільних та економічних відносин між роботодавцями та найманими працівниками з питань працевлаштування, трудової діяльності, узгодження ціни та умов праці, а також є сферою формування попиту та пропозиції на робочу силу.

Регіональний ринок праці трактується як суспільно-економічна система, яка визначена в межах конкретної території і представляє собою сукупність відносин, форм та методів, які пов'язані з трудовою діяльністю людини. Формування та функціонування регіонального ринку праці визначається сформованою системою розселення, характером адміністративно-господарчого устрою, рівнем розміщення та розвитку продуктивних сил тощо.

Перехід країни на ринкові відносини та наслідки світової фінансової кризи загострили проблеми зайнятості населення та призвели до посилення розбалансування попиту та пропозиції праці. На сьогодні регулювання регіонального ринку праці вимагає поетапного та системного підходу, який визначається у першочерговому визначенні стану регіонального ринку праці, проблем, що дестабілізували його діяльність та у визначенні низки заходів, направлених на пожевлення трудових відносин та збалансування його складових.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З дослідженням суті та з'ясуванням питань функціонування та розвитку, визначенням основних

чинників, що впливають на формування попиту та пропозиції на регіональному ринку праці, його впливу на життєдіяльність інших сфер ринкової економіки можна ознайомитися в наукових працях наступних науковців: Бандур С., Бараник З., Богиня Д., О.Волова, Дорогунцов С., Долішній М., Заяць Т., Злупко С., Краснов Ю., Лібанова Е., Колешня Л., Колот А., Мікловда В., Оникієнко В., Павловська Н., Пітюлич М., Петрова І., Садова У., Семів Л., Ю.Чернявська, Шевчук Л. та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення стану діяльності регіонального ринку праці на сучасному етапі та обумовлення заходів, направлених на пожевлення відносин з питань зайнятості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення аналітичного матеріалу щодо функціонування ринку праці Сумщини та виявлення характеру зміни основних показників дало змогу стверджувати, що регіональний ринок праці протягом останніх років зазнав змін. Відбулося зменшення кількості економічно активного населення (на 2,8%), яке складається з населення обох статей віком від 15 до 70 років включно, та забезпечує пропозицію робочої сили на ринку праці. На фоні даного зменшення спостерігається зростання рівня економічної активності населення, яке пояснюється демографічною ситуацією в регіоні (табл.1).

Рівень економічної активності виступає відносним показником щодо питомої ваги робочої сили і визначається як відношення (у відсотках) кількості економічно активного населення віком 15–70 років до всього населення зазначеного віку [3].

Економічно активними вважаються як особи, які зайняті трудовою діяльністю, так громадяни, які активно шукають роботу, тобто безробітні.

Зменшення зайнятості серед населення віком 15 – 40 років спостерігається за всіма віковими групами та найбільше такі тенденції спричинені через уповільнення розвитку як виробничої сфери, так і невиробничої сфери економіки і підтверджується збільшенням рівня безробіття.

Регіональний ринок праці гостро відреагував на динаміку світової фінансової кризи, скороченням кількості вільних робочих місць, що збільшило трудове навантаження більше ніж у двічі.

Хоча у 2011 році спостерігалось певне пожевлення на ринку праці, що проявляється у

скороченні відповідно до попереднього року рівня безробіття та навантаженні на одне вільне робоче місце, збільшення рівня економічної активності

та зайнятості, проте це можна пояснити не покращенням економічної ситуації, а змінами облікової статистики відповідних показників.

Таблиця 1

Основні показники функціонування ринку праці Сумської області

Показники	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.
Економічно активне населення тис. осіб	587,4	587,4	562,3	556,2	570,9
Рівень економічної активності, %	63,3	64,2	62,5	62,7	65,1
Зайняті, тис. осіб	543,1	543,7	500,1	497,0	518,9
Рівень зайнятості, %	58,5	59,4	55,5	56,0	59,2
Безробітні, тис. осіб	44,3	43,7	62,2	59,2	52,0
Рівень безробіття, %	7,5	7,4	11,1	10,6	9,1
Попит на працю, тис. осіб	2,0	1,3	0,7	0,7	0,7
Навантаження на одне вільне робоче місце	11,0	25,0	28,0	31,0	25,0

* Складено за даними [4]

В результаті економічних трансформацій, демографічної ситуації та наслідків світової кризи сформувалися певні перешкоди, які стримують реальне покращення соціально-трудових процесів на регіональному ринку праці.

Однією з нагальних проблем є катастрофічна нестача попиту на працю не тільки в кількісному вимірі, а й в якісному. Затребуваними професіями на регіональному ринку праці на сьогодні є професії висококваліфікованих працівників (водіїв, кухарів, токарів, слюсарів, електрогазоварювальників та інших робочих професій). При цьому наявний попит і на фахівців високого рівня кваліфікації, таких як: бухгалтери, економісти, лікарі, менеджери, юристи, логісти, маркетологи, спеціалісти з антикризового управління). В умовах сьогодення суттєво зростає потреба роботодавців у фахівцях з IT-технологій, оскільки все більше компаній намагаються автоматизувати та систематизувати виробничий процес за допомогою комп'ютерних технологій та техніки та використовувати новітнє програмне та технологічне забезпечення. Така ситуація разом з перевищенням пропозиції робочої сили над попитом посилює розбалансованість ринку праці Сумщини.

Для регіонального ринку праці наявна суттєва диференціація у розмірах заробітної плати як за видами економічної діяльності, так і серед окремих районів. Даний фактор загострює соціальну нерівність та становить загрозу стабільності розвитку регіону. Крім того, заробітна плата, як одна з визначальних мотивацій до праці, впливає на суспільну продуктивність праці. В Сумській області у 2011 році середня оплата праці найманих працівників становила 2177 грн. найбільше перевищення середньообласного рівня спостерігалось на підприємствах переробної промисловості (у 1,7 рази). Значно нижчою залишається заробітна плата працівників торгівлі, сільського господарства та будівництва. Співвідношення рівня оплати праці в зазначених видах діяльності з середніми по області не перевищило 70,0%.

Молодіжне безробіття є однією з основних перешкод щодо зменшення соціально-трудової

напруги. Кожен другий, хто звертається до державної служби зайнятості молодший 35 років [5]. Крім того, за даними Головного управління статистики, найвищий рівень безробіття спостерігався серед молоді у віці 15–24 роки (23,0%) [6].

Причин такого явища є декілька. По-перше, система освіти не зорієнтована на кадровий попит ринкової економіки і виявилася не адаптованою у період світової кризи. Статистика свідчить, що тільки 22% всіх випускників вузів і спеціалізованих установ освіти йдуть працювати за спеціальністю. А причина в тому, що професія мрії не завжди збігається з запитами в фахівцях на ринку [7]. Іншою стороною даної проблеми є те, що більшість випускників вимагає від майбутнього місця працевлаштування перш за все високого рівня оплати. Робочі місця, що відповідають отриманому рівню професійної підготовки і попиту ринку праці, але не приносять трудового доходу на бажаному рівні, ігноруються.

Крім того, хоча студентам у Вищих навчальних закладах і викладають теоретичний матеріал з певної сфери діяльності, роботодавці вимагають практичного досвіду від молодого фахівця.

На сьогодні, майже в усіх секторах економіки потребуються знання інформаційних технологій і молодь не завжди має необхідні навички. Оскільки молодь особливо вразлива до економічних труднощів, то необхідно зосередити увагу молодого покоління на можливостях, які відкривають їм комп'ютерні технології, та на отриманні знань, які дозволять бути успішним у пошуках праці та на робочому місці.

Дослідження тенденцій зайнятості населення дало змогу виявити проблеми іншого характеру, а саме неповноти інформації про стан регіонального ринку праці, особливо тієї частини населення, яка не захищена від економічних та соціальних потрясінь. В першу чергу це стосується визначення масштабів неформальної зайнятості в регіоні, недобровільної праці на умовах неповного робочого дня та тимчасової праці, рівня заробітної плати, а також з'ясування причин низького

рівня участі окремих категорій працездатного населення за віком і статтю.

Для ринку праці Сумщини характерний нерівномірний розподіл трудових ресурсів в межах області. Найбільш висока концентрація найманої робочої сили в місті Суми (38,9% від загальної кількості). Кожний четвертий (24,0%) працівник області у 2010р. був задіяний на підприємствах міст Конотопу, Шостки, Охтирки та Ромен. Такий територіальний поділ найманої робочої сили зумовлений розташуванням на території названих районів об'єктів промислового комплексу області. Природні, історичні, соціальні особливості північних районів області обумовили їх складний економічний стан. Тому на Ямпільський, Середино-Будський та Буринський райони припадає лише 3,9% від загальної кількості працюючих.

Фактором, що засвідчує погіршення не тільки показників регіонального ринку праці, а й їх соціально-економічної складової є зростання зайнятого населення у неформальному секторі економіки, рівень якого визначається як відношення кількості зайнятих у неформальному секторі економіки віком 15–70 років до всього зайнятого населення зазначеного віку. Так, у 2007 році, за даними Головного управління статистики в Сумській області, рівень участі населення у неформальному секторі економіки становив 18,5%, тоді як у 2010 році – 27,6%.

З одного боку, неформальна зайнятість є явищем, що супроводжує тіньову економіку, тобто фактично не контролювані суспільством виробництво, розподіл, обмін і споживання товарно-матеріальних цінностей та послуг. А з іншого, неформальна зайнятість є чи не найважливішим засобом економічного виживання для тих, хто опинився у найбільш скрутному становищі, будучи найменш підготовленим при переході до ринкових відносин (пенсіонери, сім'ї з дітьми, молодь, яка вперше виходить на ринок праці, тощо). Одночасно неформальний сектор став важливою формою адаптації до нових відносин для більшості населення. Сама швидкість переходу до ринкових відносин в Україні розширила можливості, які відкрилися у неформальному секторі для нових видів економічної діяльності, які раніше або взагалі не існували, або були монополізовані державою [8].

Окрім зазначеного, регіональному ринку праці на сучасному етапі також властиві низька частка офіційно зареєстрованих безробітних, приховане безробіття, що виражене у переведенні працівників на неповний робочий день або тиждень, низька професійна та територіальна мобільність населення тощо.

Отже, діяльність регіонального ринку праці потребує ґрунтовного дослідження та виважених заходів щодо його функціонування. Політика регулювання регіонального ринку праці має бути спрямована на впровадження активних заходів, а саме:

- збільшення попиту на працю, що посилить забезпечення можливостей працевлаштування незайнятого населення та реалізації трудової активності громадян;

- підвищення конкурентоспроможності економічно активного населення шляхом професійного навчання та перенавчання за допомогою використання сучасних технологій та техніки, переорієнтації професійного характеру відповідно до нагальних потреб роботодавців в робочій силі;

- активне введення в практику поняття "першого робочого місця", що забезпечить випускникові гарантію на матеріальне забезпечення та отримання первинного професійного досвіду;

- створення для малоконкурентних громадян на регіональному ринку праці сприятливого середовища для працевлаштування на умовах гнучкого графіку роботи та можливості працювати вдома;

- перегляд позиції держави та регіональних органів влади щодо розвитку малого бізнесу в контексті розширення зайнятості в приватному секторі економіки та, як наслідок, переходу неформально зайнятого населення у легальну економіку;

- активізація конструктивного діалогу між роботодавцями, профспілками та державою з метою покращення умов та оплати праці, збільшення зайнятості та зменшення навантаження на регіональному ринку праці;

- необхідність розширення інформаційної бази про стан регіонального ринку праці з метою визначення реальної потреби робочих місць та масштабів регіонального безробіття для здійснення результативної політики регулювання регіонального ринку праці тощо.

Таким чином, вивчення нагальних питань ринку праці Сумщини, дає можливість стверджувати, що він функціонує з безліччю проблем, що негативно позначається як на функціонуванні регіональної економіки, так і на соціальній стабільності та підвищенні життєвого рівня населення. Все це свідчить про необхідність на сьогодні регулювання регіонального ринку праці з боку держави та регіональної обласної влади, а також активізації принципів саморегулювання ринкової економіки.

Список використаної літератури

1. Мамалуй О.О. Основи економічної теорії / Мамалуй О.О. - Режим доступу : http://pidruchniki.ws/14350120/politekonomiya/ekonomichna_nestabilnist_bezrobittya
2. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Економічна активність населення Сумської області 2010. / Головне управління статистики у Сумській області. – Суми, 2011. – 177с.

4. Інформація з сайту Головного управління статистики в Сумській обл. – Режим доступу : <http://www.sumy.ukrstat.gov.ua/?menu=130&level=3>

5. Інформація з сайту Державної служби зайнятості. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=237295

6. Інформація з сайту Державної служби зайнятості. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=237557

7. Інформація з сайту Державної служби зайнятості. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=237422

8. В.К. Щербіна Неформальна зайнятість як фактор розвитку національного ринку праці / В.К. Щербіна. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu_eko/2008_8/22.html

В статье проанализировано состояние рынка труда Сумской области в течение 2007-2011 годов и определены основные проблемы, мешающие стабилизации его деятельности. Определены ряд мер, направленных на решение проблем, сдерживающих развитие регионального рынка труда.

The article analyzes the labor market of Sumy region in 2007-2011 years and the main problems hindering the stabilization of its activity were characterized. Identified a number of measures to address the problems hampering the development of the regional labor market.

Дата надходження в редакцію: 20.02.2012 р.

Рецензент: д.е.н., професор, М.О.Соколов

УДК 330.322.5:332.36:330.131.7

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОПТИМІЗАЦІЯ ЯКОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ЗАСІБ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ У РЕГІОНАЛЬНОМУ АГРОГОСПОДАРЮВАННІ НА СТІЙКИХ ЗАСАДАХ

Н.В. Мішеніна, к.е.н., доцент, Сумський державний університет

І.С. Мареха, аспірант, Сумський державний університет

У статті вводиться поняття ресурсу окупності інвестицій як деякого джерела утворення прибутку в певній еколого-економічній системі. Сформовано методичні підходи до оцінки екологічно обумовленого ризику інвестування агрогосподарської системи. Розроблено еколого-економічні показники оцінки якості інвестицій. Здійснено оцінку впливу екологічного фактора на якість інвестицій та умови сталого розвитку регіону.

Ключові слова: якість інвестицій, інвестиційні стратегії, земельні ресурси, сталий розвиток

Постановка проблеми. Нераціональне використання агроземельних ресурсів у Сумській області обумовлює додаткові ризики для інвестора, що приймає рішення щодо інвестування у портфель сільськогосподарських культур і вимушений надавати оцінку якості інвестицій в умовах екологічної нестабільності сільськогосподарських угідь регіону. Найбільш гострою проблемою використання земель під посіви сільськогосподарських культур є закислення чорноземів [1]. Для інвестора подібна проблема обертається втраченою частиною прибутку внаслідок високої землемісткості рослинницької продукції, що властиво для регіонів України [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам нераціонального використання земельних ресурсів значна увага приділяється у роботі В. Голяна та А. Крисак [3]. Економічна оцінка збитку, що наноситься земельним ресурсам антропогенним і техногенним впливом, була здійснена у роботі [4]. Тими ж вченими було виведено

критерій ефективності інвестицій з урахуванням народногосподарської цінності землі. Певні спроби оцінки та оптимізації якості інвестицій здійснено у роботах [5, 6], а стосовно аграрного сектора економіки – у публікаціях [7, 8]. У той же час зовсім не дослідженими залишаються питання впливу екологічного фактора на формування оцінок якості інвестицій у сільському господарстві. Відтак оцінка та оптимізація якості інвестицій у сільському господарстві у контексті еколого-економічних проблем використання агроземельних ресурсів Сумської області становить актуальне науково-практичне завдання. Прагнення інвесторів мінімізувати ризики у зв'язку з екологічним фактором закономірно піднімає питання про формування оптимальної структури залучення інвестицій у сільське господарство шляхом еколого-економічної диверсифікації їх якості.

Постановка завдання. Метою статті є формування методичних підходів до еколого-економічної оцінки якості інвестицій для забезпе-